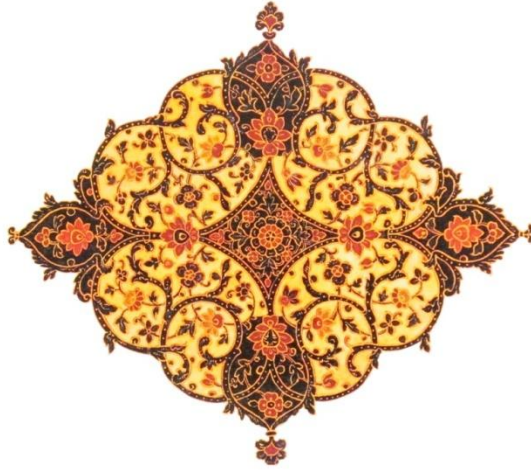

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رساله دکتری رشته : پژوهش هنر

پژوهشی پیرامون دیوارنگاری عصر قاجار در یزد

علی اکبر شریفی مهرجردی

استاد راهنما:

دکتر محمد خزائی

استاد مشاور (اول):

دکتر مصطفی گودرزی

استاد مشاور (دوم):

دکتر رضا افهمی

اسفند ۱۳۹۱

بسمه تعالی
تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

بدینوسیله گواهی می شود آقای علی اکبر شریفی مهرجردی در تاریخ ۹۱/۱۲/۲۶ از رساله دکتری ۱۸ واحدی خود با عنوان « پژوهشی پیرامون دیوارنگاری عصر قاجار در یزد » دفاع کرده است. اعضای هیات داوران نسخه نهایی این رساله را از نظر فرم و محتوا بررسی کرده و پذیرش آنرا برای دریافت درجه دکتری تخصصی (Ph.D) تایید می نمایند.

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیات داوران
	دانشیار	دکتر محمد خزائی	۱- استاد راهنما
	دانشیار	دکتر مصطفی گودرزی	۲- استاد مشاور (اول)
	استادیار	دکتر رضا افهمی	۳- استاد مشاور (دوم)
	دانشیار	دکتر مهناز شایسته فر	۴- استاد ناظر داخلی
	استادیار	دکتر علی شیخ مهدی	۵- استاد ناظر داخلی
	استاد	دکتر غلامعلی حاتم	۶- استاد ناظر خارجی
	استادیار	دکتر بهنام جلالی	۷- استاد ناظر خارجی
	استادیار	دکتر حسنعلی پورمند	۸- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب علی اکبر شریفی مهرجردی، دانشجوی رشته پژوهش هنر ورودی سال تحصیلی بهمن ۸۷ مقطع دکتری دانشکده هنر و معماری متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضاء:
تاریخ: ۱۳۹۱/۰۸/۰۸

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیت های علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل رساله دکتری نگارنده در رشته پژوهش هنر است که در سال ۹۰ - ۹۱ در دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر خزائی، مشاوره جناب آقای دکتر مصطفی گودرزی و مشاوره جناب آقای دکتر رضا افهمی از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب علی اکبر شریفی مهرجردی دانشجوی رشته پژوهش هنر مقطع دکتری تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: علی اکبر شریفی مهرجردی

تاریخ و امضا

۱۳۹۱ - ۱۳۹۰

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل رساله دکتری نگارنده در رشته پژوهش هنر است که در سال ۹۰ - ۹۱ در دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر خزائی، مشاوره جناب آقای دکتر مصطفی گودرزی و مشاوره جناب آقای دکتر رضا افهمی از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب علی اکبر شریفی مهرجردی دانشجوی رشته پژوهش هنر مقطع دکتری تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: علی اکبر شریفی مهرجردی

تاریخ و امضا:

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می‌باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می‌باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده‌ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده‌ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته‌ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب علی اکبر شریفی مهرجردی، دانشجوی رشته پژوهش هنر ورودی سال تحصیلی بهمن ۸۷ مقطع دکتری دانشکده هنر و معماری متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:.....

تاریخ:.....

پیشکش به پدر و مادر عزیزم

که هنرمندان مهربانی اند

- بی تردید انجام این پژوهش با لطف و عنایت اساتید بزرگواری که مرا علم آموختند و در جهت تکمیل این رساله رهنمون گردیدند، میسر نبود
- سپاس فراوان به استاد راهنمای گرانمایه ام جناب آقای دکتر محمد خزائی، اساتید مشاورم جناب آقایان دکتر مصطفی گودرزی و دکتر رضا افهمی به پاس آموزه های ارزشمندشان.
- سپاس فراوان بر اساتید بزرگوار در طی دوران تحصیل جناب آقایان دکتر علی شیخ مهدی، دکتر محمود طاووسی، دکتر حسن علی پورمند، دکتر مجتبی انصاری و دکتر روانشاد که از راهنماییهایشان بهره فراوان بردم.
- با سپاس از جناب آقای دکتر تشکری عضو هیئت علمی گروه تاریخ دانشگاه یزد به خاطر راهنمایی های ارزنده در زمینه تاریخ قاجار در یزد که بهره های فراوان بردم.
- با تشکر و قدردانی فراوان از جناب آقای سید عباس حسینی داورانی که با پیشنهادات خود در زمینه فرهنگ و جامعه شناسی کمک های بی دریغی نمود
- با تشکر از آقای محمد حسینی و مریم اسلامی دانشجویان رشته معماری دانشگاه یزد که زحمت تهیه نقشه های خانه ها و آقای دکتر قائم مقامی که نظارت بر اجرای نقشه ها را به عهده داشتند
- با تشکر از دانشجویان رشته نقاشی دانشگاه یزد آقایان سجاد فلاح، حمید زارع و خانم ها الهام نوری، شیوا اخلاص، الهام میراب و فیروزه خداپنده که در جمع آوری مطالب خانه های سنتی همکاری نمودند

چکیده :

دوران قاجار عصر گسترش نقاشی دیواری و تزیینات دیواری در خانه ها به عنوان یکی از عمده ترین راهبردهای شکل دادن به فضای معمارانه است. در شهر یزد این امر بواسطه تحولات اجتماعی و اقتصادی و گسترش تجارت طبقه‌ای از افراد متمول تجار شکل می‌گیرد که تحت تأثیر ارتباط با خارج و تحولات فرهنگی سعی دارند با استفاده از این شیوه، فضای خانه‌های خود را در رقابت بایکدیگر آراسته ترسازند. پژوهش حاضر پاسخ به این پرسش است که دلایل رشد و توسعه نقاشی و دیوارنگاری در دوره قاجار در یزد چیست؟

این پژوهش با هدف بیان ویژگی های نقوش تزیینی و ارتباط آن با فضای معماری و بررسی تشابهات فنی در طراحی، ترکیب بندی، رنگبندی و فضا سازی با مقایسه با آثار موجود درخانه های یزد انجام شده است. در این راستا، با اتکا به نظریه های پیر بوردیو و تورستین وبلن و با بهره‌گیری از روش تحقیق تاریخی – توصیفی، مطالعات میدانی و کتابخانه ای به تجزیه و تحلیل کیفی تزیینات داخل خانه ها پرداخته شده است.

دستاورد این تحقیق، نمایانگر گسترش دیوارنگاره هایی با ویژگی تزیینی در خانه های تجار در یزد است؛ که بدلیل رشد سرمایه اقتصادی، تغییر شیوه زندگی، تغییر ذوق و سلیقه و تلاش برای کسب تمایز و تشخیص طبقه تجار اجرا شده اند. رشد و توسعه تزیینات و دیوارنگاری در خانه های اعیانی یزد ارتباطی مستقیم با تفکر، موقعیت اجتماعی، مذهبی، فرهنگی، اعتقادات طبقه تجار و روابط تجاری آنها در بین طبقه عوام جامعه داشته است.

واژگان کلیدی:

دیوارنگاری تزیینی، یزد دوران قاجاریه، خانه های سنتی یزد، هنر عامیانه، هنر درباری.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

.....	فهرست تصاویر	۵
.....	فهرست جدول‌ها	ز
.....	فهرست نمودارها و نقشه‌ها	ح
.....	مقدمه (کلیات تحقیق)	۱
.....	پیشینه تحقیق	۳
.....	تعریف مسئله و سوال‌های تحقیق	۴
.....	اهداف	۵
.....	فرضیه‌ها	۶
.....	روش تحقیق	۷
.....	روش و ابزار گردآوری اطلاعات	۸
.....	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	۹
.....	ساختار رساله	۱۰
.....	تعاریف و مفاهیم بنیادین	۱۱
.....	فصل اول: چارچوب نظری	۱۵
.....	۱-۱- سرمایه فرهنگی و نتایج آن	۱۷
.....	۲-۱- سرمایه فرهنگی بورديو و مصرف متظاهرانه وبلن	۲۰
.....	۳-۱- سرمایه نمادین	۲۲
.....	۴-۱- سرمایه فرهنگی و مصرف متظاهرانه در طبقه تجار	۲۳
.....	۵-۱- تکوین و ماندگاری سرمایه نمادین طبقه تجار	۲۷
.....	۶-۱- هنر خواص و هنر عوام	۲۹
.....	۷-۱- هنر دوره قاجار	۳۱
.....	۸-۱- دیوارنگاری درباری	۳۹

۹-۱ - دیوار نگاری عامیانه ۴۱

فصل دوم: عوامل موثر در رشد و توسعه شهر یزد در دوره قاجار..... ۴۷

۱-۲-۱- اوضاع سیاسی - اجتماعی یزد در دوره قاجار ۴۸

۱-۱-۲- گرایش یزد به سمت قدرت نوظهور قاجاریه..... ۴۹

۲-۲-۱- اوضاع اقتصادی یزد در دوره قاجار ۵۱

۱-۲-۲- اهمیت تجاری یزد ۵۳

۲-۲-۲- امنیت نسبی یزد در دوره قاجار ۵۴

۳-۲-۲- کاروان سراهای یزد در دوره قاجار ۵۵

۴-۲-۲- بازارهای یزد در دوره قاجار ۵۵

۵-۲-۲- کشاورزی و مشکل آب ۵۶

۳-۲-۳- رشد و نقش طبقه تجار یزد در دوره قاجار..... ۵۶

فصل سوم: شهر، معماری و خانه های سنتی یزد..... ۶۱

۱-۳- ویژگی های تاریخی شهر یزد ۶۲

۲-۳- سیر تحول بافت تاریخی یزد ۶۶

۱-۲-۳- شکل گیری هسته اولیه شهر یزد..... ۶۶

۲-۲-۳- سیر تحویل و گسترش ۶۷

۱-۲-۲-۳- دوره پیش از اسلام..... ۶۷

۲-۲-۲-۳- دوره آل کاکویه ۶۷

۳-۲-۲-۳- دوره سوم: اتابکان و آل مظفر ۶۸

۴-۲-۲-۳- دوره گورکانیان ۷۰

۵-۲-۲-۳- دوره پنجم: صفویه ۷۰

۶-۲-۲-۳- دوره زندیه و قاجاریه ۷۰

۳-۲-۳- بافت تاریخی شهر و محلات ۷۱

۳-۳- معماری یزد در دوره قاجار ۷۳

۴-۳- خانه های قدیمی شهر یزد ۷۹

۸۹	فصل چهارم : نقاشی و دیوارنگاری در یزد.....
۹۲	۱-۴- روش اجرا و مراحل انجام دیوارنگاری ها
۹۳	۱-۱-۴- مراحل انجام دیوارنگاری ها
۹۶	۲-۴- نقاشان و دیوارنگاران در یزد.....
۹۹	۳-۴- معرفی و تحلیل خانه های سنتی یزد
۱۰۲	۱-۳-۴- خانه ملک التجار
۱۱۱	۲-۳-۴- خانه شفیع پور
۱۱۸	۳-۳-۴- خانه مودت(خانقاه نعمت اللهی)
۱۲۴	۴-۳-۴- خانه ملک زاده
۱۲۸	۵-۳-۴- خانه صدوقی
۱۳۳	۶-۳-۴- خانه میرزا شفیع
۱۳۸	۷-۳-۴- حسینیه ناظم التجار
۱۴۲	فصل پنجم: تحلیل و بررسی نقوش خانه های سنتی.....
۱۴۳	۱-۵- معماری، آرایه ها و تزیینات خانه های سنتی
۱۴۴	۲-۵- ارتباط معماری و تزیینات اتاق های خانه های یزد
۱۴۵	۳-۵- عملکرد فضاها و اتاق های خانه های سنتی یزد.....
۱۴۶	۴-۵- نقوش و کیفیت فضایی اتاق ها.....
۱۵۱	۵-۵- اسلوب فنی و ترکیب بندی دیوارنگاره ها.....
۱۵۲	۶-۵- ماهیت و مفاهیم نقوش
۱۵۳	۷-۵- تحلیل و بررسی نقوش خانه ها.....
۱۵۳	۱-۷-۵- نقوش گیاهی
۱۵۵	۲-۷-۵- نقوش حیوانی
۱۵۶	۳-۷-۵- دورنما سازی و منظره سازی
۱۵۸	۴-۷-۵- پرده سازی
۱۵۹	۵-۷-۵- سقف اتاق ها
۱۶۱	۶-۷-۵- امضاء هنرمندان

۱۶۲.....	نتیجه گیری.....
۱۶۹.....	منابع.....
۱۷۳.....	پیوست.....
۱۹۳.....	چکیده انگلیسی.....

فهرست تصاویر

صفحه

عنوان

- تصویر ۴-۱ : تصاویر شمال شرقی و جنوب غربی بخش بیرونی خانه ملک التجار ۱۰۵
- تصویر ۴-۲: نمای گسترده اتاق پنج دری خانه ملک التجار ۱۰۶
- تصویر ۴-۳: نمای گسترده اتاق بهار خواب خانه ملک التجار ۱۰۶
- تصویر ۴-۴: نمای گسترده اتاق آینه خانه ملک التجار ۱۰۶
- تصویر ۴-۵: اتاق آینه خانه ملک التجار ۱۰۷
- تصویر ۴-۶: اتاق بهار خواب خانه ملک التجار ۱۰۷
- تصویر ۴-۷: سقف اتاق آینه خانه ملک التجار ۱۰۷
- تصویر ۴-۸: سقف اتاق بهار خواب خانه ملک التجار ۱۰۷
- تصویر ۴-۹: اتاق پنج دری خانه ملک التجار ۱۰۸
- تصویر ۴-۱۰: سقف اتاق پنج دری خانه ملک التجار ۱۰۸
- تصویر ۴-۱۱: ضلع غربی اتاق پنج دری خانه ملک التجار ۱۰۸
- تصویر ۴-۱۲: بخشی از تزئینات ضلع غربی اتاق پنج دری خانه ملک التجار ۱۰۸
- تصویر ۴-۱۳: نمای گسترده اتاق پنج دری در حیاط بیرونی خانه شفیع پور ۱۱۳
- تصویر ۴-۱۴: نمای گسترده اتاق پنج دری خانه شفیع پور ۱۱۳
- تصویر ۴-۱۵: تزئینات اتاق پنج دری در حیاط بیرونی خانه شفیع پور ۱۱۴
- تصویر ۴-۱۶: تزئینات سقف اتاق پنج دری در حیاط بیرونی خانه شفیع پور ۱۱۴
- تصویر ۴-۱۷: تزئینات اتاق پنج دری خانه شفیع پور ۱۱۴
- تصویر ۴-۱۸: تزئینات سقف اتاق پنج دری خانه شفیع پور ۱۱۴
- تصویر ۴-۱۹: نمای حیاط و اتاق پنج دری خانقاه نعمت اللهی ۱۲۰
- تصویر ۴-۲۰: نمای ارسی مثبت کاری، چوب و شیشه رنگی اتاق پنج دری خانقاه نعمت اللهی ۱۲۰
- تصویر ۴-۲۱: نقاشی های سقف اتاق گوشواره غربی خانقاه نعمت اللهی ۱۲۲
- تصویر ۴-۲۲: نمای گسترده اتاق آینه خانه ملک زاده ۱۲۵
- تصویر ۴-۲۳: نمای داخلی از تزئینات ازاره بندی و آینه کاری خانه ملک زاده ۱۲۶

- تصویر ۴-۲۴: نمای بیرونی اتاق آینه خانه ملک زاده ۱۲۶
- تصویر ۴-۲۵: نمایی از حیاط خانه صدوقی ۱۳۰
- تصویر ۴-۲۶: نمای گسترده اتاق آینه خانه صدوقی ۱۳۱
- تصویر ۴-۲۷: تزیینات پادامنی در قسمت ازاره اتاق آینه خانه صدوقی ۱۳۱
- تصویر ۴-۲۸: تزیینات طاقچه اتاق بی بی خانه صدوقی ۱۳۲
- تصویر ۴-۲۹: تزیینات سقف اتاق پنج دری شمالی خانه میرزا شفیع ۱۳۴
- تصویر ۴-۳۰: نمای اتاق پنج دری شمالی خانه میرزا شفیع ۱۳۴
- تصویر ۴-۳۱: نمای اتاق پنج دری ارسی خانه میرزا شفیع ۱۳۵
- تصویر ۴-۳۲: تزیینات سقف اتاق پنج دری ارسی خانه میرزا شفیع ۱۳۵
- تصویر ۴-۳۳: نمای اتاق پنج دری شرقی خانه میرزا شفیع ۱۳۶
- تصویر ۴-۳۴: تزیینات سقف اتاق پنج دری شرقی خانه میرزا شفیع ۱۳۶
- تصویر ۴-۳۵: نمای داخلی حسینیه ناظم التجار ۱۳۹
- تصویر ۴-۳۶: بخشی از سقف حسینیه ناظم التجار اثر فرخ خان به همراه امضا و تاریخ اجرا ۱۳۹
- تصویر ۴-۳۷: تزیینات منبر حسینیه ناظم التجار - قاب نصر من الله ۱۴۰
- تصویر ۴-۳۸: تزیینات منبر حسینیه ناظم التجار ۱۴۰
- تصویر ۴-۳۹: اشعار منقوش بر روی منبر حسینیه ناظم التجار ۱۴۱
- تصویر ۵-۱: موقعیت قرار گیری تزیینات در یک اتاق خانه قاجار ۱۴۸
- تصویر ۵-۲: نشان دهنده مراحل شش گانه اضافه شدن تزیینات به جداره اتاق ۱۴۹

فهرست جدول ها

صفحه

عنوان

- جدول شماره ۱-۱: انواع بناها در دیوارنگاره های دوره قاجار ۳۸
- جدول شماره ۱-۲: مقایسه ویژگی های نقاشی دیواری درباری و عامیانه در دوره قاجار ۴۵
- جدول شماره ۱-۴: اسامی خانه های شناسایی شده دوره قاجار در یزد ۱۰۱
- جدول شماره ۲-۴ : نقوش و تزئینات اتاق های خانه ملک التجار ۱۰۹
- جدول شماره ۳-۴: چهره نگاری در خانه ملک التجار به شیوه فرنگی ۱۱۰
- جدول شماره ۴-۴: دسته بندی تزئینات اتاق های خانه شفیع پور یزد ۱۱۵
- جدول شماره ۴-۵: نقوش و تزئینات اتاق های خانه میزا شفیع ۱۳۷
- جدول شماره ۱-۵: بررسی تطبیقی تزئینات و نقوش گیاهی و فضا سازی ۱۵۴
- جدول شماره ۲-۵: تحلیل نقوش شکار پرندگان و عناصر خیر و شر (گرفت و گیر ۱۵۶
- جدول شماره ۳-۵: دورنما سازی و منظره سازی در قاب بندی ها ۱۵۷
- جدول شماره ۴-۵: نقش مایه های ریتمیک و تکرار شونده در ازاره ها ۱۵۹
- جدول شماره ۵-۵: مقایسه نقش سقف اتاق ها ۱۶۰
- جدول شماره ۵-۶: توالی سال اجرای آثار و امضاء هنرمندان ۱۶۱

فهرست نمودارها و نقشه ها

صفحه

عنوان

نمودار ۱-۱: مدل برساخته فرایند ماندگاری سرمایه نمادین طبقه تجار.....	۲۸
نقشه ۱-۳: سیر تحول و گسترش بافت تاریخی یزد.....	۶۹
نقشه ۲-۳: محله های اصلی بافت تاریخی یزد.....	۷۲
نقشه ۱-۴: پلان شهری و موقعیت مجموعه ملک التجار.....	۱۰۳
نقشه ۲-۴: پلان و نماهای بخش بیرونی خانه ملک التجار.....	۱۰۴
نقشه ۳-۴: پلان شهری و موقعیت خانه شفیع پور در نقشه محله.....	۱۱۱
نقشه ۴-۴: پلان و نماهای بخش بیرونی خانه شفیع پور.....	۱۱۲
نقشه ۵-۴: پلان شهری و موقعیت خانه مودت در نقشه محله.....	۱۱۸
نقشه ۶-۴: پلان خانه مودت.....	۱۱۹
نقشه ۷-۴: پلان شهری و موقعیت خانه ملک زاده در نقشه محله.....	۱۲۴
نقشه ۸-۴: پلان خانه ملک زاده.....	۱۲۵
نقشه ۹-۴: پلان شهری و موقعیت خانه صدوقی در نقشه محله.....	۱۲۸
نقشه ۱۰-۴: پلان خانه صدوقی.....	۱۲۹
نقشه ۱۱-۴: پلان شهری و موقعیت خانه میرزا شفیع در نقشه محله.....	۱۳۳
نقشه ۱۲-۴: پلان خانه میرزا شفیع.....	۱۳۳
نقشه ۱۳-۴: پلان شهری و موقعیت حسینیه ناظم التجار در نقشه محله.....	۱۳۸

مقدمه

در دوره قاجار، تحولات مهمی در ابعاد اجتماعی و اقتصادی در ایران رخ داد. به تبع آن، تغییرات زیادی در هنر، ذوق و سلیقه، زیبایی‌شناسی و همچنین حامیان هنری گردید. یکی از مهمترین شهرهایی که با این تغییرات همراه بود، شهر یزد است که در این ایام با شکل‌گیری طبقه جدیدی از تجار روبرو شد. شکل‌گیری این طبقه زمینه‌های انتقال زندگی مبتنی بر زمین و تولید را به زندگی مبتنی بر مبادله فراهم کرد و باعث رونق تجاری شهر گردید. در این دوره، ارتباطات شهر با خارج فزونی یافته و این طبقه جدید بواسطه ثروت و ارتباطات سیاسی و اجتماعی خود به رقابت با یکدیگر و تلاش برای نمایش موقعیت اجتماعی خود پرداختند. از اینرو، مجموعه‌ای از خانه‌های وسیع ساخته شدند که در غالب این خانه‌ها هنرهای غیر درباری و غیر مذهبی در قالب نقاشی‌های روی گچ و با مضامین گوناگون توسعه یافت.

در بررسی‌های اولیه از آثار بجا مانده در خانه‌های دوره قاجار در یزد، تأثیر و نفوذ فرهنگ اروپا در نقاشی‌ها به وضوح مشهود است. تزیینات دیواری بناها و خانه‌های سنتی شهر یزد ریشه در دوره قاجار داشته و مختصات هنر وابسته به طبقه متمول جامعه را دارد. در گچ‌نگاری‌های دوره قاجار مضامین تزیینی جایگاه ویژه‌ای دارد که شاهد زیبایی‌شناسی مبتنی بر تزیین هستیم. می‌توان گفت، دیوارنگاری و گچ‌بری، همواره

جنبه تزئینی داشته و برای زیبایی اندرونی خانه‌ها اجرا شده‌اند. آثار نقاشی دیواری روی گچ در خانه‌های اعیان در یزد از نمونه‌های این شیوه از نقاشی می‌باشد. تاثیر و رواج روایت‌های عامیانه ملی، حماسی و مذهبی در طبقات عادی جامعه زمینه شکل‌گیری نوعی سبک نقاشی دیواری عامیانه در بناهای عمومی از جمله خانه‌ها، حمام‌ها، امامزاده‌ها و خانقاه‌ها را فراهم نموده است.

تزئینات و نقاشی‌های دیواری موجود در خانه‌های دوره قاجار یزد جدا از جریان نفوذ فرهنگ اروپا نبوده و از شیوه تزئینات خانه‌های زند و قاجار متأثر است. این ارتباط زنجیره وار بین نقوش تزئینات داخلی خانه‌های قاجار در یزد گواه یک خط سیر و پیوستگی فنی و زیبا شناسانه در این دوره خاص است. این نقاشی‌ها (دیوار نگاره‌های گچی) حاصل تلاش هنرمندانی است که بصورت بینا رشته‌ای به دیگر فعالیت‌های هنری (نگارگری، طراحی فرش، طراحی پارچه، جلد سازی، قلمدانگاری) مشغول بوده‌اند. این فرض نیز وجود دارد که رکود تخصص‌هایی چون مصور سازی کتاب و پیدایش حامیان جدید از طبقه متمول شهری عاملی در جهت گسترش نگارگری روی گچ بوده است. این نقاشی‌ها بر حسب نوع سفارش و توانایی مالی سفارش دهنده، اجرا و نگارگر با همان اصول فنی و برای امرار معاش، آثارش را در قطع بزرگتر روی دیوارهای گچی اجرا می‌نمود. بنابراین به لحاظ فنی آثار موجود روی دیوارها شامل قلم‌گیری‌ها و رنگ‌پردازی‌هایی است که نشانگر مهارت آن‌ها در اجرای دقیق این فنون بر روی جلد و قطع کوچک قلمدان‌ها نیز می‌باشد. استفاده از بعضی نقوش و طرح‌های خاص در این گچ‌نگاری‌ها شامل: گل زنبق، پرندگان، گل و مرغ، چهره دختران جوان در قابندی‌ها و جدال شیر و گاو؛ بیان‌کننده پیوستگی اصول اجرایی و زیباشناسی این نقوش با دیگر خانه‌های قاجاری در یزد و حتی شهرهای دیگری چون شیراز، کاشان، اصفهان و تهران می‌باشد.

در این بناها تزئینات گاه منحصر به نقاشی و اغلب ترکیبی از چند عامل تزئینی از جمله آئینه کاری و گچ‌بری است که در تزئین گوشه‌ای از فضای معماری و یا منقوش کردن تمامی سطوح داخلی و خارجی و سقف به کار رفته‌اند. گرچه نقوش مورد نظر در اولین نگاه یادآور سبک قاجار و متأثر از اروپا می‌نماید، ولی تاثیر نقوش